

NOWE INSTYTUCJE PRAWA SPADKOWEGO W PRAKTYCE NOTARIALNEJ

redakcja naukowa **Joanna Bocianowska**

Joanna Bocianowska, Maciej Ciszewski
Krzysztof Dubicki, Mateusz Paczkowski, Piotr Pietrzak

BIBLIOTEKA NOTARIUSZA

NOWE INSTYTUCJE PRAWA SPADKOWEGO W PRAKTYCE NOTARIALNEJ

redakcja naukowa Joanna Bocianowska

Joanna Bocianowska, Maciej Ciszewski
Krzysztof Dubicki, Mateusz Paczkowski, Piotr Pietrzak

BIBLIOTEKA NOTARIUSZA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 15 września 2022 r.

Wydawca

Magdalena Stojek-Siwińska

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Rybczyńska

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne części napisali:

Joanna Bocianowska – wstęp, rozdział IV

Maciej Ciszewski – rozdział III

Krzysztof Dubicki – rozdział V

Mateusz Paczkowski – rozdział II

Piotr Pietrzak – rozdział I

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujmy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8286-888-3

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Wstęp	15
Rozdział I	
Europejskie poświadczenie spadkowe jako czynność notarialna	
1.1. Zagadnienia wstępne	17
1.1.1. Informacje ogólne	17
1.1.2. Jurysdykcja	18
1.1.3. Prawo właściwe i wybór prawa	27
1.1.4. Ustalenie miejsca zwykłego pobytu przez notariusza	31
1.2. Uczestnicy czynności	34
1.2.1. Status wnioskodawcy	34
1.2.2. Uczestnictwo innych osób w wydaniu EPS przez notariusza	39
1.2.3. Reprezentacja w postępowaniu	41
1.3. Wniosek o wydanie EPS	43
1.3.1. Forma wniosku	43
1.3.2. Wybrane zagadnienia związane z treścią wniosku	45
1.3.3. Zakres badania wniosku i odmowa sporządzenia EPS	48
1.4. Wydanie EPS	52
1.4.1. EPS a postępowanie krajowe	52
1.4.2. Treść formularza EPS – wybrane zagadnienia	54
1.4.3. Ujawnienie praw spadkobierców w EPS	57

1.5. Czynności następcze.....	61
1.5.1. Protokół z wydania EPS.....	61
1.5.2. Odpisy EPS.....	63
1.5.3. Sprostowanie, zmiana, uchylenie i zawieszenie skutków EPS	66
1.5.4. Zaskarżenie czynności notariusza związanych z wydaniem EPS.....	68

Rozdział II

Poświadczenie dziedziczenia przez notariusza

(akt poświadczenia dziedziczenia).....	71
2.1. Ogólna charakterystyka notarialnego poświadczenia dziedziczenia.....	71
2.1.1. Wprowadzenie.....	71
2.1.2. Dopuszczalny zakres możliwości poświadczenia dziedziczenia przez notariusza	72
2.2. Czynności przygotowawcze, w tym notarialne otwarcie i ogłoszenie testamentu	75
2.2.1. Aspekty podlegające weryfikacji przez notariusza przed przystąpieniem do dokonywania czynności	75
2.2.2. Ocena autentyczności i aktualności testamentu	76
2.2.3. Notarialne otwarcie i ogłoszenie testamentu	77
2.3. Podstawowe zasady dokonywania czynności składających się na postępowanie spadkowe przed notariuszem.....	79
2.3.1. Uczestnicy notarialnego poświadczenia dziedziczenia	79
2.3.2. Obligatoryjne dokumenty.....	87
2.4. Forma oraz elementy konstrukcyjne protokołu dziedziczenia.....	91
2.4.1. Forma.....	91
2.4.2. Elementy konstrukcyjne	91
2.5. Forma oraz elementy konstrukcyjne APD.....	99
2.5.1. Forma.....	99
2.5.2. Elementy konstrukcyjne	100
2.6. Rejestracja APD oraz czynności następcze	105
2.6.1. Wpis do Rejestru Spadkowego	105

2.6.2. Wypisy APD	107
2.6.3. Obowiązek zawiadomienia odpowiednich instytucji.....	110
2.7. Uchylenie APD	111

Rozdział III

Zarząd sukcesyjny	113
3.1. Charakterystyka ogólna instytucji zarządu sukcesyjnego	113
3.2. Pojęcie przedsiębiorstwa w spadku	114
3.2.1. Własność i skład przedsiębiorstwa w spadku	114
3.2.2. Pojęcie i zakres czynności zachowawczych.....	118
3.2.3. Przedsiębiorstwo w spadku a przedsiębiorstwo w rozumieniu Kodeksu cywilnego	120
3.3. Zarządca sukcesyjny	122
3.3.1. Wymagania wobec osoby powołanej na zarządcę sukcesyjnego	122
3.3.2. Dopuszczalność powołania zarządcy sukcesyjnego	127
3.3.3. Powołanie zarządcy sukcesyjnego przez przedsiębiorcę	131
3.3.4. Powołanie zarządcy sukcesyjnego po śmierci przedsiębiorcy	138
3.3.5. Powołanie zarządcy sukcesyjnego w spółce cywilnej	144
3.3.6. Status zarządcy sukcesyjnego.....	146
3.4. Czynności notarialne związane z powołaniem zarządcy sukcesyjnego	152
3.4.1. Protokół powołania zarządcy sukcesyjnego	152
3.4.2. Oświadczenie osoby powołanej na zarządcę sukcesyjnego o braku przeszkód do pełnienia tej funkcji	156
3.4.3. Oświadczenie osoby powołanej na zarządcę sukcesyjnego o wyrażeniu zgody na pełnienie tej funkcji	158
3.4.4. Zgoda na powołanie zarządcy sukcesyjnego	159
3.4.5. Akt powołania zarządcy sukcesyjnego	161

Rozdział IV

Zapis windykacyjny	165
4.1. Zapis windykacyjny – uwagi ogólne	165
4.2. Forma i treść zapisu windykacyjnego	166
4.3. Wybrane przedmioty zapisu windykacyjnego	169
4.3.1. Przedmioty objęte majątkową małżeńską wspólnością ustawową	172
4.3.2. Ekspektatywa prawa jako przedmiot zapisu windykacyjnego	175
4.3.3. Wierzytelność obejmująca wypłatę środków znajdujących się na rachunku bankowym a dyspozycja wkładem pieniężnym na wypadek śmierci	177
4.3.4. Udziały w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością	183
4.4. Wypłata zachowku, przedawnienie roszczenia	185
4.5. Zaliczanie zapisów windykacyjnych na schedę spadkową	186
4.6. Odpowiedzialność zapisobierców windykacyjnych za długi spadkowe	188
4.7. Odwołanie zapisu windykacyjnego	189
4.8. Opodatkowanie podatkiem od spadków i darowizn nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego	191

Rozdział V

Akt poświadczenia dziedziczenia a postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku	193
5.1. Uwagi ogólne	193
5.2. Wzajemna relacja pomiędzy postępowaniem w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku a sporządzeniem APD	195
5.3. Wszczęcie postępowania w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku	197
5.3.1. Pojęcie zainteresowanego i osoby zainteresowanej	197
5.3.2. Podmioty uprawnione do wszczęcia postępowania w przedmiocie nabycia spadku	198

5.3.3. Udział prokuratora w postępowaniu w przedmiocie nabycia spadku	204
5.4. Postępowanie przed sądem spadku	205
5.4.1. Właściwość miejscowa sądu spadku	205
5.4.2. Wydanie przez sąd spadku orzeczenia bez rozstrzygnięcia w przedmiocie żądania wniosku	208
5.4.3. Rozpoznanie na rozprawie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku	211
5.4.4. Przebieg rozprawy	213
5.4.5. Czynności sądu w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku i przedmiotu zapisu windykacyjnego	215
5.5. Zakończenie postępowania w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku	221
5.5.1. Podstawa wydania orzeczenia	221
5.5.2. Postanowienie w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku	222
5.5.3. Elementy postanowienia w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku	223
5.5.4. Stwierdzenie nabycia przedmiotu zapisu windykacyjnego	225
5.6. Prawomocność postanowienia w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku	229
5.6.1. Oznaczenie daty prawomocności oraz jej skutki	229
5.6.2. Możliwość wzruszenia prawomocnego postanowienia w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku	230
5.7. Uchylenie APD	232
5.8. Notariusz jako świadek w postępowaniu sądowym	233
Bibliografia	237

WSTĘP

Prawo spadkowe, będące jedną z kluczowych gałęzi prawa cywilnego, regulującą bardzo istotne zagadnienie, jakim jest kwestia dziedziczenia, jest także gałęzią mocno ewoluującą. Wprowadzanie nowych rozwiązań w ramach prawa spadkowego spowodowane jest przede wszystkim odpowiedzialnością na potrzeby społeczne, w ramach których niezbędne stały się regulacje choćby rozwiązujące kwestie transgraniczne. Stąd w naszym ustawodawstwie pojawiła się dość nowa instytucja, jaką jest europejskie poświadczenie spadkowe – któremu to zagadnieniu został poświęcony rozdział I niniejszej publikacji.

Wprowadzenie w 2008 r. instytucji aktu poświadczenia dziedziczenia stało się ogromnym wyłomem od dotychczasowej praktyki przyznającej wyłączność sądom w zakresie stwierdzania praw do spadku. Instytucja ta niezmiennie ulega modyfikacjom, również dostosowując się do potrzeb społecznych. Wśród nich pojawiła się także konieczność uregulowania kwestii związanych z przedsiębiorstwem stanowiącym część masy spadkowej, tak aby była możliwość płynnej kontynuacji działalności, pomimo śmierci przedsiębiorcy. W tym celu została wprowadzona instytucja zarządcy sukcesyjnego – omówiona szczegółowo w rozdziale III niniejszego opracowania.

W ramach istotnych zagadnień wartych omówienia w zakresie praktyki znalazły się także kwestie zapisu windykacyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem przedmiotów, które mogą zostać takim zapisem objęte, co przeanalizowano w rozdziale IV.

Ważną kwestią w ramach prawa spadkowego na kanwie omawianych instytucji jest rozróżnienie sytuacji, w których dopuszczalne jest sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia przez notariusza i kiedy jest to utrudnione bądź niemożliwe, a tym samym wymagające skierowania sprawy do sądu. Różnice pomiędzy tymi dwoma trybami zostały przedstawione w rozdziale V.

Cała niniejsza publikacja ma w zamyśle stanowcze podkreślenie wymiaru praktycznego przedmiotowych instytucji. Jest to istotne, gdyż okres ich obowiązywania, w stosunku do ogólnych regulacji prawa spadkowego, jest niezwykle krótki, w związku z czym pojawiają się nadal liczne wątpliwości co do stosowania przedmiotowych przepisów. Wobec powyższego Autorzy niniejszej publikacji uznali za niezbędne przedstawienie przedmiotowych zagadnień z perspektywy praktycznej.

Rozdział I

EUROPEJSKIE POŚWIADCZENIE SPADKOWE JAKO CZYNNOŚĆ NOTARIALNA

1.1. Zagadnienia wstępne

1.1.1. Informacje ogólne

Instytucja europejskiego poświadczenia spadkowego (EPS) została wprowadzona do porządku prawnego Unii Europejskiej w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z 4.07.2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego¹, które – po wieloetapowych pracach legislacyjnych² – weszło w życie z dniem 17.08.2015 r. Jednocześnie, na podstawie ustawy z 24.07.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw³, wprowadzono regulacje umożliwiające realizację przepisów rozporządzenia nr 650/2012. Ustawodawca polski, zgodnie z art. 3 ust. 2

¹ Dz.Urz. UE L 201, s. 107, ze zm.

² M. Pazdan, *Zakres zastosowania rozporządzenia spadkowego* [w:] *Nowe europejskie prawo spadkowe*, red. M. Pazdan, J. Górecki, Warszawa 2015, s. 19 i n.; por. A. Machnikowska, M. Załucki, *Wprowadzenie* [w:] *Unijne rozporządzenie spadkowe Nr 650/2012. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2018, s. 2 i n.

³ Dz.U. poz. 1137.

rozporządzenia nr 650/2012, umożliwił wydawanie EPS zarówno przez sądy, jak i przez notariuszy – jako nowy typ czynności notarialnej dodany do katalogu określonego art. 79 ustawy z 14.02.1991 r. – Prawo o notariacie⁴, w oparciu o założenie, że w przypadku notariuszy procedura wydania powinna być zbliżona do procedury sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia⁵, z zastrzeżeniem zmian wynikających z brzmienia rozporządzenia nr 650/2012.

Powyższe rozporządzenie wiąże⁶ instytucję EPS ze, stanowiącymi podstawę jego regulacji⁷, ujednoliconymi normami kolizyjnymi i jurysdykcyjnymi. To powiązanie powoduje, że dla sporządzenia EPS – niezależnie od tego, czy przez sąd, czy przez notariusza – kluczowe jest ustalenie jurysdykcji w danej sprawie spadkowej oraz prawa właściwego dla tej sprawy.

1.1.2. Jurysdykcja

Zgodnie z wypracowanymi przez doktrynę definicjami, przez jurysdykcję rozumie się „właściwość międzynarodową (ogólną kompetencję) sądów i innych organów danego państwa jako całości w zakresie rozpoznawania i rozstrzygania spraw (cywilnych) w postępowaniu cywilnym”⁸. Regulacja art. 4 rozporządzenia nr 650/2012 wskazuje na ogólną zasadę ustalenia jurysdykcji sądów państw członkowskich w sprawach spadkowych, uzależniając ją od ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy z chwili jego śmierci („jurysdykcja ogólna”). Podkreślenia wymaga fakt, że powyższa regulacja dotyczy wyłącznie państw członkowskich Unii Europejskiej, gdyż jej adresatami – z uwagi

⁴ Dz.U. z 2022 r. poz. 1799.

⁵ J. Górecki, *Europejskie poświadczenie spadkowe – nowy sposób potwierdzania praw do majątku spadkowego*, Rej. 2015/2(293), s. 19.

⁶ M. Margoński, *Europejskie poświadczenie spadkowe*, Warszawa 2022, s. 286–287.

⁷ A. Davì, *Introduction* [w:] *The EU Succession regulation. A commentary*, red. A. Calvo Caravaca, A. Davì, H. Mansel, Cambridge 2016, s. 35 i n.

⁸ J. Kudła [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. P. Rylski, Legalis 2022, komentarz do art. 1097, nb 9.

na terytorialny zakres obowiązywania rozporządzenia nr 650/2012⁹ – są wyłącznie organy działające w tych państwach¹⁰.

Prawodawca europejski wprowadził też wyjątki od powyższej zasady, które w określonych sytuacjach umożliwiają przeprowadzenie sprawy spadkowej, w tym wydanie EPS, przez organy w innych państwach. Artykuł 64 rozporządzenia nr 650/2012 ograniczył jednak możliwość wydania EPS tylko do niektórych wyjątków, to jest do jurysdykcji określonej na podstawie art. 4, 7, 10 lub 11 rozporządzenia nr 650/2012¹¹.

Podstawowy wyjątek od jurysdykcji ogólnej jest powiązany z możliwością wyboru prawa właściwego przez (przyszłego) spadkodawcę i ma na celu ujednoczenie jurysdykcji z tym prawem¹². Stosownie do treści art. 7 rozporządzenia nr 650/2012, jeśli prawo wybrane przez spadkodawcę jest prawem państwa członkowskiego, sądy (lub inne właściwe organy, np. notariusze) w tym państwie mogą orzekać w sprawie w przypadku wystąpienia jednej z trzech przesłanek:

- 1) sąd jurysdykcji ogólnej stwierdził swoją niewłaściwość na podstawie art. 6 rozporządzenia nr 650/2012,
- 2) została zawarta umowa prorogacyjna na podstawie art. 5 rozporządzenia nr 650/2012,
- 3) jurysdykcja sądu, do którego wniesiono sprawę, została wyraźnie uznana przez strony.

Pierwszy powyższy przypadek obejmuje sytuację, w której sąd jurysdykcji ogólnej (lub dodatkowej¹³ – na wniosek strony postępowania – uznaje, że sąd państwa prawa wybranego ma lepsze możliwości orzekania w sprawie spadkowej z uwagi na okoliczności praktyczne sprawy,

⁹ A. Davì, *Introduction...*, s. 65 i n.

¹⁰ Z wyłączeniem Danii i Irlandii – zob. motywy 82 i 83 preambuły rozporządzenia nr 650/2012.

¹¹ Tym samym wyłączając możliwość zastosowania do EPS art. 9 (Jurysdykcja oparta na wdaniu się w spór) i art. 12 (Ograniczenie postępowania) rozporządzenia nr 650/2012.

¹² F. Marongiu Buonaiuti [w:] *The EU Succession regulation. A commentary*, red. A. Calvo Caravaca, A. Davì, H. Mansel, Cambridge 2016, Article 5. Choice-of-Court Agreement, s. 151–152.

¹³ Por. art. 10 rozporządzenia nr 650/2012.

obejmujące miejsce zwykłego pobytu lub położenie składników majątku. Nie ulega wątpliwości, że dotyczy to takich czynników, jak miejsce zamieszkania wszystkich uczestników postępowania w innym państwie członkowskim czy konieczność zabezpieczenia majątku spadkowego¹⁴. W doktrynie słusznie podkreśla się, że może to dotyczyć również przypadków, w których instytucje prawa wybranego są nieznane lub trudne do zastosowania przez sąd jurysdykcji ogólnej, na przykład z uwagi na specyfikę systemów *common law*¹⁵. Jednakże należy pamiętać, że uznanie lepszych możliwości orzekania nie jest obligatoryjne, wniosek strony może zostać rozpatrzony negatywnie w przypadku braku przesłanek określonych w art. 6 rozporządzenia nr 650/2012¹⁶, a także, zgodnie z zasługującym na aprobatę poglądem doktryny, jeśli sąd stwierdzi, że przeniesienie jurysdykcji do państwa prawa wybranego – pomimo lepszych możliwości orzekania – może skutkować pozbawieniem ochrony „podstawowych wartości społecznych, jak na przykład zakaz dyskryminacji ze względu na płeć, religię itp.”¹⁷ Artykuł 6 rozporządzenia nr 650/2012 obejmuje również stwierdzenie przez sąd swojej niewłaściwości, jeśli już po wniesieniu do niego sprawy została zawarta umowa prorogacyjna.

Umowa prorogacyjna, określona w art. 5 rozporządzenia nr 650/2012, w praktyce może ściśle wiązać się z czynnościami notariusza jako organu wydającego EPS lub sporządzającego akt poświadczenia dziedziczenia¹⁸. Umowa taka może być sporządzona przez zainteresowane strony na piśmie (lub za pomocą środków elektronicznych umożliwiających trwałą zapis¹⁹) i obejmuje ustalenie, że wyłączną jurysdykcję do orzekania

¹⁴ M. Rzewuski, M. Rzewuska [w:] *Unijne rozporządzenie spadkowe Nr 650/2012. Komentarz*, red. M. Załucki, Warszawa 2018, komentarz do art. 6, s. 114.

¹⁵ F. Marongiu Buonaiuti [w:] *The EU Succession...*, Article 6. Declining of Jurisdiction in the Event of a Choice of Law, s. 151–152.

¹⁶ A. Leandro, *La giurisdizione nel regolamento dell'Unione europea sulle successioni mortis causa* [w:] P. Franzina, A. Leandro, *Il diritto internazionale privato europeo delle successioni mortis causa*, Milano 2013, s. 68–70.

¹⁷ M. Rzewuski, M. Rzewuska [w:] *Unijne rozporządzenie...*, komentarz do art. 6, s. 114.

¹⁸ P. Czubik, *Umowa prorogacyjna z art. 5 europejskiego rozporządzenia spadkowego jako nowa czynność notarialna*, NPN 2016/2(68), s. 7 i n.

¹⁹ Art. 5 ust. 2 *in fine* rozporządzenia nr 650/2012.

Publikacja omawia z praktycznej perspektywy nowe instytucje prawa spadkowego wprowadzone do polskiego porządku prawnego w ostatnich latach, w tym:

- europejskie poświadczenie spadkowe,
- notarialne poświadczenie dziedziczenia,
- zarząd sukcesyjny,
- zapis windykacyjny.

Autorzy – praktycy z wieloletnim doświadczeniem w działalności notarialnej – proponują rozwiązania najczęściej pojawiających się problemów, powodujących duże trudności w codziennej pracy, unikając przy tym zbędnych odniesień teoretycznych.

Książka jest przeznaczona przede wszystkim dla notariuszy oraz radców prawnych, adwokatów i doradców podatkowych.

Joanna Bocianowska – doktor nauk prawnych, notariusz prowadzący kancelarię notarialną w Gdyni, specjalizuje się w prawie cywilnym oraz w zakresie komparatystryki prawniczej ze szczególnym uwzględnieniem prawa francuskiego, autorka wielu publikacji naukowych.

Maciej Ciszewski – notariusz, wykonywał także zawód radcy prawnego, pełni funkcję arbitra w jednym ze stałych sądów polubownych, jego zainteresowania zawodowe obejmują prawo handlowe, cywilne i sądownictwo polubowne; autor wielu publikacji naukowych.

Krzysztof Dubicki – doktor nauk prawnych, adiunkt w Katedrze Prawa Karnego Materialnego i Kryminologii Uniwersytetu Gdańskiego, adwokat specjalizujący się w zakresie prawa prywatnego, autor wielu publikacji naukowych.

Mateusz Paczkowski – zastępca notarialny w trójmiejskiej kancelarii, szczególnie interesuje się prawem cywilnym w zakresie spadków i zobowiązań.

Piotr Pietrzak – notariusz prowadzący kancelarię w Gdyni, specjalista w zakresie prawa spadkowego, autor szkoleń z tej dziedziny, naukowo zajmuje się także przeciwdziałaniem praniu pieniędzy, autor i współautor wielu publikacji naukowych.

978382868883 W01P01

ISBN 978-83-8286-888-3

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

CENA 199 ZŁ (W TYM 5% VAT)